

Прислїяно до
спеціалізованої вченої
ради: Р.Д. 9716 з 06.06.2016
Топорков О.В. р. д. е. н., професор
С. А. Мушников

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Українського державного університету
науки і технологій
д.е.н., проф. Мушниковій С.А.

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента кафедри «Фінанси, облік та психологія»

Українського державного університету науки та технологій

Топоркової Олени Анатоліївни

на дисертаційну роботу

Заремби Світлани Валеріївни на тему

**«Механізм формування бюджету державних установ в умовах фінансової
невизначеності»,**

що подана на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 051 «Економіка»

1. Актуальність обраної теми

Процес формування надходжень і видатків, доходів і витрат в державному секторі є безперервним, циклічним і супроводжується необхідністю ухвалення управлінських рішень на кожному етапі. Реформування системи управління державними фінансами сприяє впровадженню інноваційних підходів та управлінських технологій в практику бюджетного менеджменту. Трансформація міжбюджетних відносин передбачає розмежування повноважень, збільшення власних фінансових ресурсів, удосконалення механізму фінансового забезпечення, посилення фінансової підзвітності усіх учасників бюджетного процесу.

Механізм формування бюджету державної установи є основним інструментом короткострокового фінансового планування, що визначає джерела і напрями використання грошових коштів. При цьому бюджет

(фінансовий план дій), як метод регулювання економіки, дозволяє не тільки управляти фінансами, але й гармонізувати відносини як усередині установи, так і із зовнішнім середовищем.

Отже, питання якості й прозорості планування головними розпорядниками бюджетних коштів в умовах фінансової невизначеності набуває особливої актуальності.

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У запропонованій на рецензування роботі окреслено актуальне наукове завдання, яке потребує вирішення – це розробка теоретико-методичних положень та прикладних рекомендацій щодо удосконалення механізму формування бюджету суб'єктів господарювання державного сектору. Наголошено на необхідності удосконалення методологічних підходів до оцінки ефективності бюджетного процесу з урахуванням специфіки діяльності закладів вищої освіти та їх ключових затратоутворюючих показників.

Узагальнені в дисертаційній роботі наукові доробки, висновки і рекомендації є аргументованими та носять прикладний характер. Про що свідчить використання відповідних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, обробка значного обсягу статистичної інформації та фінансової звітності закладів вищої освіти України, опрацювання значної кількості наукових праць вітчизняних та закордонних дослідників стосовно питань бюджетування в умовах невизначеності.

Для досягнення поставленої в роботі мети, дисертанткою сформульовані завдання, вирішення яких доводить обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Отримані дисертанткою результати містять елементи наукової новизни, які полягають у розвитку теоретико-методичних положень та розробці прикладного інструментарію щодо удосконалення механізму формування бюджету державних установ в умовах фінансової невизначеності, а саме:

- систематизовано фактори впливу економічної невизначеності на бюджетний процес;
- удосконалено методичні підходи до прогнозування доходів та видатків державних установ в умовах невизначеності шляхом наукового обґрунтування доцільності імплементації методів сценарного аналізу та стохастичного моделювання з урахуванням специфічних викликів українських реалій;
- набули подальшого розвитку теоретико-методичні положення щодо формування антикризового механізму бюджету державних установ та теоретичні засади інтеграції системи ризик-менеджменту в загальний механізм бюджетування державних установ шляхом визначення ключових напрямів і принципів інтеграції.

4. Апробація результатів дослідження

Зазначені наукові доробки автора дисертаційної роботи знайшли відображення у публікаціях (переважно одноосібні статті у фахових виданнях категорії Б). Результати дослідження доповідались на науково-практичних конференціях (переважно міжнародних).

Кількість, обсяг та якість опублікованих праць відповідають вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44.

5. Практична значущість результатів дослідження

Отримані результати дослідження, висновки і рекомендації мають теоретичне та практичне значення, є дійсно актуальними та відображають ґрунтовний підхід автора до вирішення поставленого наукового завдання. Про що свідчить виконаний автором детальний аналіз понятійно-категоріального апарату бюджетного менеджменту та використаний економетричний інструментарій для оптимізації розподілу фінансових ресурсів та практичної реалізації адаптивного бюджетування.

Запропонований дисертанткою механізм формування бюджету є по суті системою внутрішнього фінансового управління державної установи. Бюджетування при цьому розглядається як цілісна система вибору тактичних цілей планування на рівні закладів вищої освіти в рамках прийнятої стратегії, розробки планів (кошторисів витрат і доходів) майбутніх операцій і контролю виконання цих планів.

Заслугує особливої уваги запропонована дослідницею економетрична модель, заснована на регресійному аналізі, що передбачає врахування ключових факторів, які детермінують видатки закладів вищої освіти, та забезпечує оцінку можливих сценаріїв їхньої динаміки. Позитивним моментом є тренування моделі з використанням показників діяльності п'яти закладів вищої освіти України.

Практичні рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі впроваджено в навчальний процес Українського державного університету науки і технологій ННІ «Дніпровський інститут інфраструктури і транспорту» (довідка № НЗН/37 від 14.04.2025 р.), а також в діяльність Центру досліджень Міністерства оборони України (акт № 1 від 11.04.2025 р.).

6. Загальна характеристика роботи

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 171 сторінці. Робота містить 32 таблиці, 34 рисунки та 1 додаток. Список використаних джерел налічує 145 найменувань.

Робота написана українською мовою. Стиль викладення змістовної частини дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, вирізняється науковістю, логічною побудовою, системністю, обґрунтованістю, багатоаспектністю. Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Зміст сформульованих наукових завдань структурно та логічно узгоджений, їх кількість є достатньою для досягнення поставленої в роботі мети.

Методичним інструментарієм роботи є системний підхід та комплекс

загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, які відповідають поставленим меті і завданням дослідження, та дозволили отримати обґрунтовані наукові результати.

Усі розділи та підрозділи роботи містять результати, що становлять значний науковий інтерес, є обґрунтованими і достовірними.

Перший розділ «Теоретико-методичні основи механізму бюджетування» розкриває поняття та економічну сутність механізму бюджетування в державному секторі (с. 18-36), висвітлює загальні принципи та методи формування бюджету державних установ (с. 37-50), характеризує невизначеність як фактор впливу на процес бюджетування (с. 51-65). До розділу сформульовані ґрунтовні висновки.

Другий розділ «Особливості фінансування державних установ в умовах невизначеності» відображає результати аналізу сучасного стану фінансування закладів освіти України (дисертанткою обрано п'ять ЗВО) (с. 68-79); розкриває особливості прогнозування доходів та видатків державних установ в умовах невизначеності (с. 80-97); аргументує необхідність імплементації ефективних систем ризик-менеджменту в діяльність організації державного сектору (с. 97-107). До розділу сформульовані ґрунтовні висновки.

Третій розділ «Практичні аспекти моделювання механізму формування бюджету державних установ» містить узагальнення зарубіжного досвіду формування бюджету державних установ в умовах невизначеності (с. 109-135); висвітлює різні підходи до управління ризиками та пропозиції щодо впровадження інструментів ризик-менеджменту в практичну діяльність бюджетних установ (с. 135-165); пропонує трифакторну економетричну модель бюджетування державних установ (с. 165-188). До розділу сформульовані ґрунтовні висновки.

Отже, дисертаційне дослідження Заремби Світлани Валеріївни є оригінальною, самостійною і завершеною науковою працею. Результати наукового дослідження, представлені в дисертаційній роботі, достатньо обґрунтовані і мають наукову достовірність. Висновки за всіма розділами та

загальні висновки є логічними та зрозумілими. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності для ухвалення управлінських рішень щодо планування головними розпорядниками бюджетних коштів.

7. Дотримання академічної доброчесності

Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою Заремби Світлани Валеріївни дає підстави стверджувати, що у роботі відсутні будь-які прояви академічного плагіату, фальсифікації або фабрикації. Порушень академічної доброчесності не виявлено, що підтверджують результати перевірки з використанням відповідних програмних засобів. За результатами перевірки дисертаційної роботи Заремби С. В. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на джерела для текстових та ілюстративних запозичень та покликань для інтернет-ресурсів, що дозволяє зробити висновок про відсутність будь-яких порушень академічної доброчесності. Посилання на літературні та інтернет-джерела оформлені за чинними вимогами.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

До отриманих і узагальнених в роботі результатів, які в цілому оцінюються позитивно, є такі зауваження:

1. На рис. 1.2 с. 26 наведені принципи фінансового планування державних підприємств, а саме: принцип єдності, науковості, гласності та відповідальності. З урахуванням специфіки діяльності державних установ та в контексті теми дослідження, можливо, доцільним було б розширення переліку з додаванням таких принципів, як: системність, комплексність, гнучкість, інноваційність, смарт-орієнтованість.

2. На рис. 1.5 с. 40 автор пропонує групування об'єктів управлінського обліку державних підприємств, які об'єднують ресурси, процеси та результати. При цьому ресурси конкретизуються як: персонал, майно, господарська структура, соціальна інфраструктура. Доцільно було б розширити перелік ресурсів, оскільки поза увагою залишаються фінансові,

інформаційні, інноваційні, які разом з вищеперерахованими ресурсами також потребують ефективного управління.

3. На с. 42 перераховані ключові завдання управлінського обліку в державному секторі, з акцентом на видах діяльності, центрах відповідальності, програмах і проєктах. При цьому не зрозуміло – що саме в бюджетних установах може бути виділено в якості центрів відповідальності і чи є можливість кількісної оцінки отриманих результатів в розрізі видів діяльності, центрів відповідальності, програм та проєктів. І чи є реальна можливість систематизувати центри відповідальності бюджетної установи за функціональним призначенням в контексті ознаки обмінності? Чи корелює парадигма безперервного планування, яка ґрунтується на достовірних оперативних даних, зі специфікою бюджетних установ? (с. 48 табл. 1.4).

4. В дисертаційному дослідженні недостатньо уваги приділено механізму розподілу видатків державного бюджету між закладами вищої освіти та коригуванню обсягів їх фінансування на підставі показників освітньої, наукової та міжнародної діяльності ЗВО.

Зазначені зауваження є дискусійними і не зменшують цінності виконаного дослідження.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота Заремби Світлани Валеріївни на тему «Механізм формування бюджету державних установ в умовах фінансової невизначеності» є цілісною, самостійно виконаною працею дослідницького характеру.

Наукові результати, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, є дійсно актуальними та відображають ґрунтовний підхід автора до вирішення поставленого наукового завдання. Робота характеризується логічною побудовою. Сформульована мета розкривається у завданнях, що поставлені в роботі. За всіма завданнями отримані наукові доробки та науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують поставлене автором важливе наукове завдання.

Дисертаційна робота Заремби Світлани Валеріївни в цілому відповідає як формальним, так і змістовним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка». Оформлення наукового дослідження відповідає Вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами від 31.05.2019 р. № 759) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (із змінами від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502). На підставі зазначеного вище, вважаємо, що авторка дисертації Заремба Світлана Валеріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та психології
Українського державного університету
науки і технологій

Олена ТОПОРКОВА

Підпис засвідчую:
Вчений секретар ННІ «Дніпровський Інститут
Інфраструктури і Транспорту»

